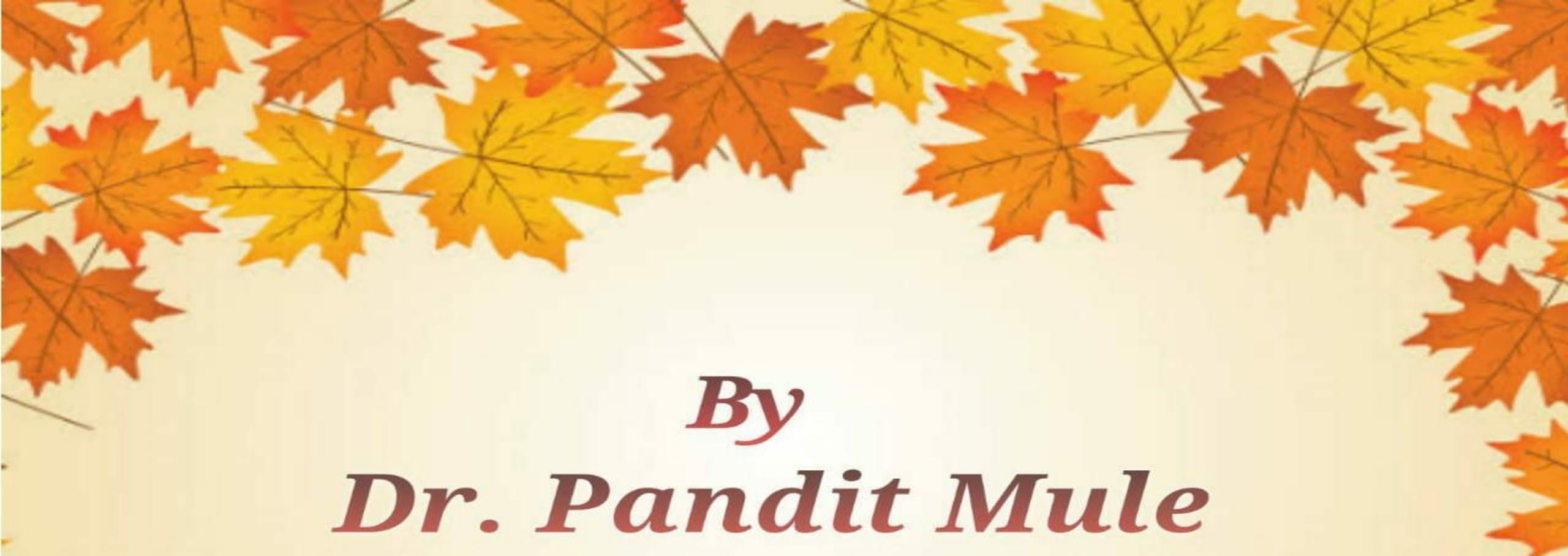

WELCOME

Subject :- Economy (अर्थशास्त्र)

By

Dr. Pandit Mule

Dept. of Economy

Kalikadevi College, Shirur (ka.)Dist.Beed

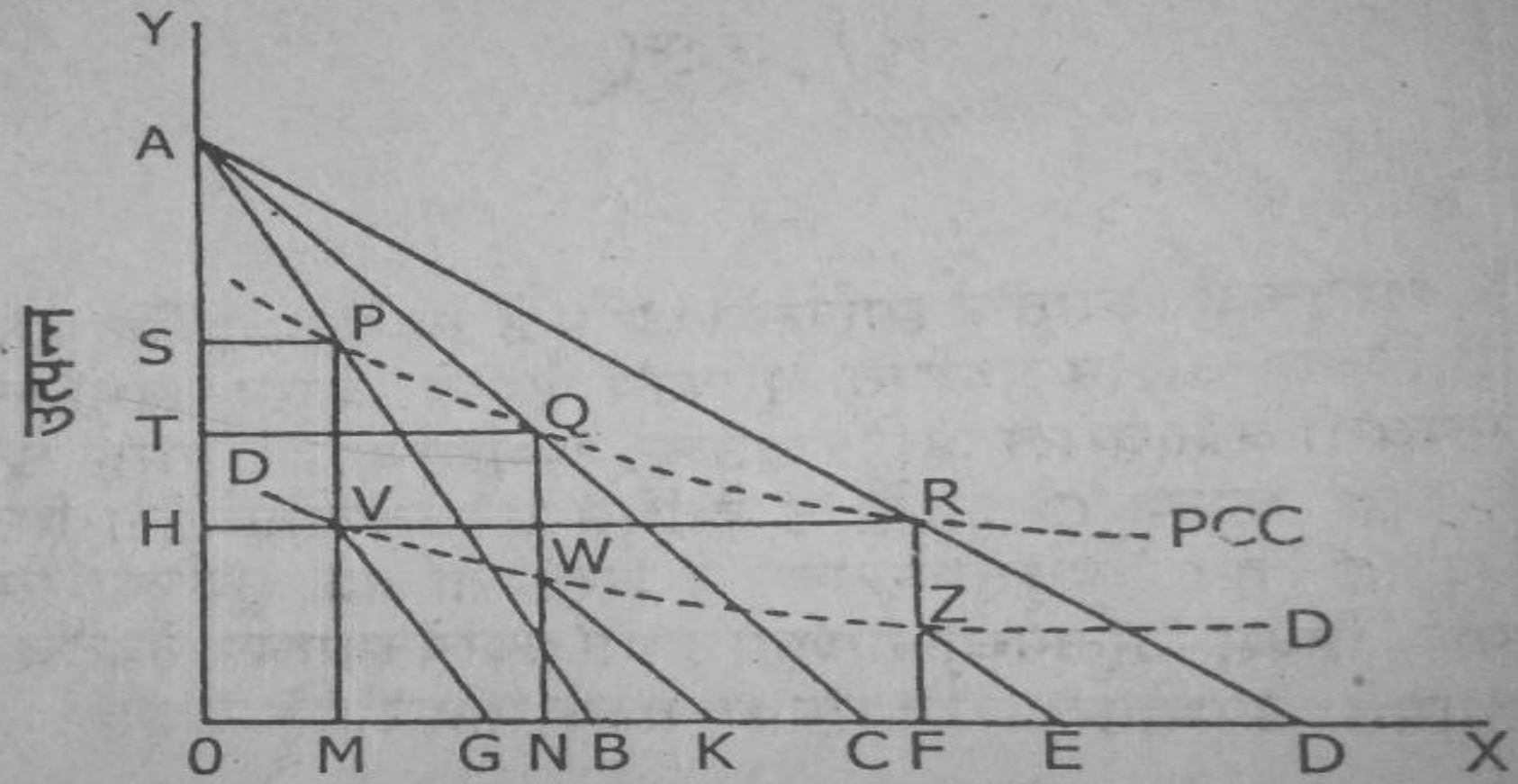
समवृत्तीवक्राच्या मदतीने मागणीवक्र काढणे

(Derivation of Demand curve by the help of Indifference Curve)

विद्यार्थ्यांना किंमत उपभोग वक्र आणि किंमत परिणाम लक्षात आला असेल तर समवृत्तीवक्राच्या मदतीने मागणीवक्र काढण्यात कसलीही अडचण असणार नाही.

मागणीचा सिद्धांत असे सांगतो की, उपभोक्त्याची आवड-निवड व उत्पन्न स्थिती असताना उपभोक्ता अधिक किंमतीला वस्तूची कमी मागणी व कमी किंमतीला अधिक मागणी करतो. थोडक्यात मागणीचा नियम विशिष्ट परिस्थितीत किंमत आणि मागणी यातील कार्यात्मक संबंध स्पष्ट करतो. त्यामुळे आपणास एकदा किंमत आणि त्या किंमतीला असलेली वस्तूची मागणी माहीत झाली असता मागणीचा वक्र सहज काढता येतो.

किंमत उपभोगवक्र आणि मागणीवक्राचे स्वरूप जवळपास सारखे असले तरी त्यात थोडा फरक आहे. मागणी वक्र हा किंमत आणि मागणी यातील संबंध सरळ स्पष्ट करतो तर किंमत उपभोग वक्र हीच माहिती अधिक विस्ताराने पण अप्रत्यक्ष मार्गाने स्पष्ट करतो. मागणीवक्र उपभोक्त्याचे उत्पन्न स्थिर असते एवढेच सांगतो, यापेक्षा अधिक काहीही सांगत नाही. एवढेच नाही तर उपभोक्त्याने एखाद्या वस्तूवर खर्च केल्यावर त्याच्याकडे काही शिल्लक राहाते काय? याचे विवेचन मागणीवक्र करीत नाही. तो फक्त विशिष्ट किंमतीला एखाद्या वस्तूचे नग मागितले जातात एवढेच सांगतो. याउलट किंमत उपभोग वक्र वस्तूची सरासरी किंमत, त्या किंमतीला असलेली वस्तूची मागणी, उपभोक्त्याचा एकूण खर्च व त्याच्याकडे शिल्लक राहिलेले उत्पन्न ह्या सर्वांची एकाच वेळी माहिती देतो. मागणी वक्र माहीत करण्यासाठी वस्तूची सरासरी किंमत आणि त्या किंमतीला असलेली प्रत्यक्ष मागणी माहिती करणे आवश्यक ठरते. हे सर्व खालील आकृतीत स्पष्ट केले आहे.

'X' वस्तूचे नग

(आकृती क्र. २.२६)

आकृतीत OX अक्षावर वस्तूचा तर OY अक्षावर उपभोक्त्याच्या पैशातील उत्पन्नाचा विचार केला आहे. उपभोक्त्याचे उत्पन्न OA असताना तो X वस्तूच्या भिन्न किंमतीला किती खर्च करतो व किती बचत करतो हे आकृतीत दाखविले आहे. आकृतीत P, Q आणि R हे बिंदू जोडून किंमत उपभोग वक्र (PCC) काढला आहे. आकृतीतील-

P बिंदूच्या ठिकाणी -

उपभोक्ता AS उत्पन्न खर्च करून X वस्तूचे OM एवढे नग खरेदी करतो. म्हणजेच $AS/OM = OA/OB =$ (सरासरी किंमत)

Q बिंदू म्हणजे -

Q बिंदूच्या ठिकाणी AT खर्चाच्या मदतीने X वस्तूचे ON नग खरेदी केले जातात म्हणजे $AT/ON = OA/OC$. म्हणजेच उपभोक्ता OT उत्पन्न शिल्लक ठेवतो किंवा तो ते इतर वस्तूच्या उपभोगावर खर्च करतो.

R बिंदूच्या ठिकाणी-

उपभोक्ता आपल्या OA उत्पन्नातून AH एवढा खर्च X वस्तूच्या खरेदीवर करतो म्हणजेच तो OH (OA-AH) बचत करतो. तसेच त्या बिंदूला $AH/OF = OA/OD$ एवढी X वस्तूची सरासरी किंमत असते.

जर आपणास उपभोक्त्याचा एकूण खर्च आणि त्याने खरेदी केलेले एकूण नग माहीत झाले असता वस्तूची सरासरी किंमत सहज माहीत करता येते. कारण-

$$\text{वस्तूची सरासरी किंमत} = \frac{\text{एकूण खर्च}}{\text{एकूण खरेदी}}$$

आकृतीत एका नगाचे विशिष्ट अंतर घेऊन GKE हे बिंदू लक्षात घेतले आहेत. म्हणून $MG = NK = FE$. हे एका नगाएवढे अंतर घेऊन संबंधित किंमत रेषेला समांतर अशा VG, WK आणि ZE ह्या रेषा काढल्या असता वस्तूची सरासरी किंमत लक्षात येते. कारण M बिंदूचा विचार करता - MG ह्या एका नगाची किंमत MV असते कारण -

$$OA/OB = AS/OM = MV/MG$$

त्याचप्रकारे N बिंदूवर - NK हा एक नग गृहित धरता त्याची किंमत NW असते

कारण

$$OA/OC = AT/ON = NW/NK$$

त्याचप्रमाणे F बिंदू - FE हा नग गृहित धरता त्याची किंमत FZ असते. कारण

$$OA/OD = AH/OF = FZ/F_1E$$

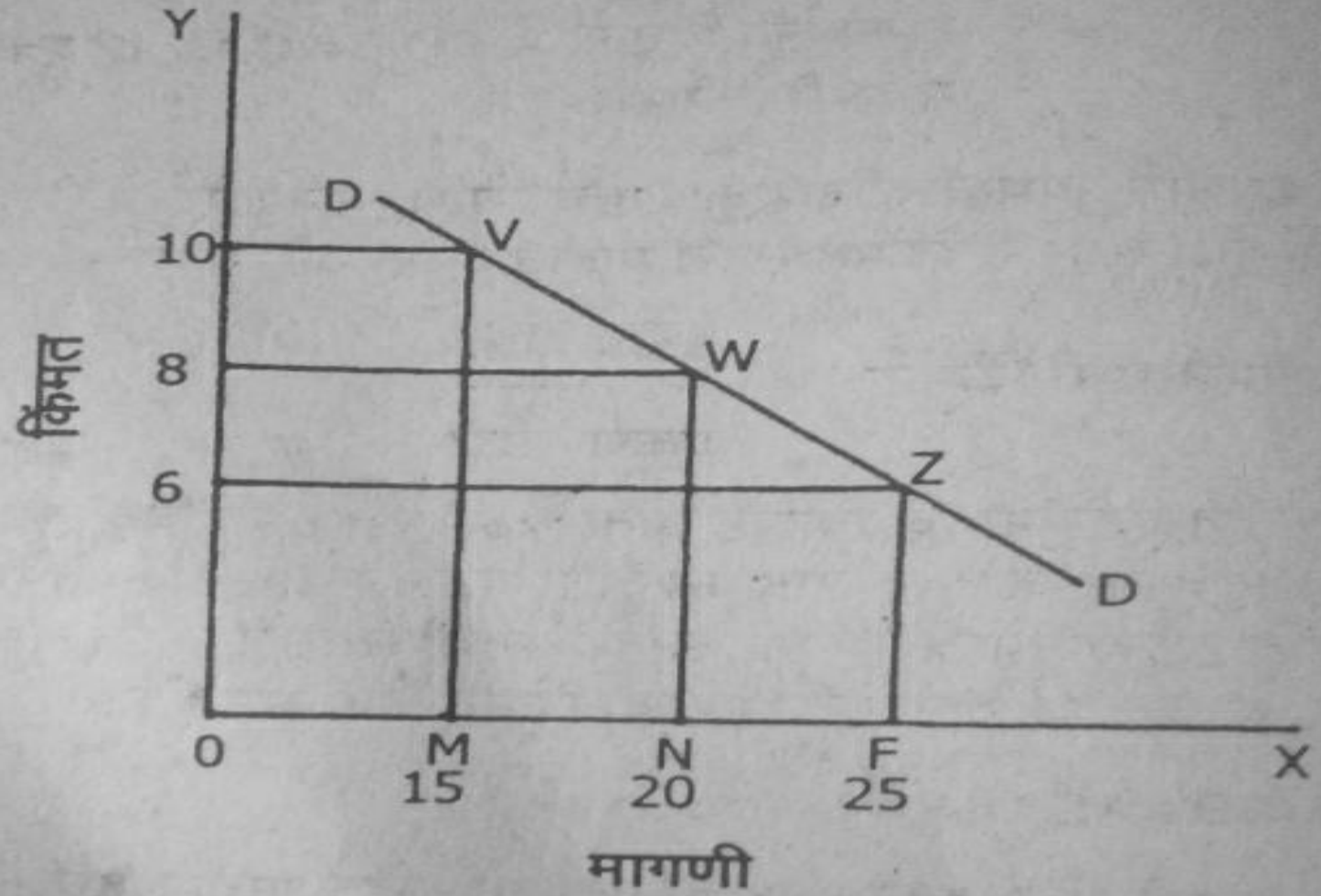
आकृतीत V, W आणि Z हे बिंदू एकाच वक्राच्या साहाय्याने जोडले असता आपणास DD हा मागणीवक्र मिळतो. हा वक्र किंमत उपभोगवक्राला समांतर असलाच पाहिजे असे नाही. ह्या वक्राचा आकार X वस्तूच्या लवचिकतेवर अवलंबून असतो.

वरील माहिती आणखी सोपी करण्यासाठी आपण खालील आकृतीत स्वतंत्र मागणीवक्र लक्षात घेऊ. वरील विवेचनावरून खालीलप्रमाणे मागणी तक्ता तयार करता येतो.

	किंमत (रु)	मागणी (नग)
OA/OB किंवा AS/OM =	VM (10)	OM (15)
OA/OC किंवा AT/ON =	WN (8)	ON (20)
OA/OD किंवा AH/OF =	ZF (6)	OF (25)

वरील मागणी तक्ता खालील आकृतीत मांडला आहे.

Y

(आकृती क्र. २.२७)

वरील आकृतीत $VM = \text{रु. } 10$, $WN = \text{रु. } 8$ व $ZF = \text{रु. } 6$ अशी किंमत लक्षात घेतली आहे व त्या किंमतीला असलेली OM , ON व OF ही मागणी म्हणजे अनुक्रमे 15, 20, 25 अशी गृहित धरली असता दिलेल्या किंमतीला असलेली मागणी दर्शविणारे V , W , Z हे भिन्न बिंदू काढले आहेत व हे सर्व DD ह्या वक्रांनी जोडले असता जो वक्र मिळतो त्यास मागणी वक्र म्हणतात.

Thank you